

dostosowanie odpowiednich na danym etapie rozwojowym metod katechetycznych. Każdy katecheta, któremu zależy na czynnym włączaniu się uczniów w katechezę, rozbudzaniu ich sfery intelektualno-uczuciowej, doprowadzeniu do dialogu, musi podjąć trud zróżnicowania metod nauczania-uczenia się⁴³. Cennym narzędziem pracy dydaktycznej mogą tu być metody aktywizujące, które powodują całościową zmianę w myśleniu edukacyjnym⁴⁴.

Aby metody aktywizujące, wprowadzane na katechezie, były skuteczne i przynosiły zamierzone skutki, muszą być spełnione, jak podaje Z. Barciński,⁴⁵ następujące warunki:

- zaangażowanie prowadzącego,
- porządek, czyli dyscyplina,

- dostosowanie metody do grupy uczestników,
- organizacja przestrzeni,
- przygotowanie materiałów pomocniczych,
- odpowiednie gospodarowanie czasem.

Jeżeli zostaną spełnione powyższe warunki, dialog jaki zaistnieje między katechetą a uczniami, jak również między samymi uczestnikami katechezy będzie owocny. Bardzo ważne jest dostosowanie metod katechetycznych do wieku uczestników. W wychowaniu do dialogu konieczna jest atmosfera życzliwości i zaufania do wychowanka. Aby nawiązać dialog katechetyczny z katechizowanymi, katecheta musi wytworzyć więź, która ułatwi wzajemne porozumienie się i realizację celów katechezy.

⁴³ Por. M. Śnieżyński, *Dialog edukacyjny*, Kraków 2001, s. 159-213.

⁴⁴ Por. Z. Barciński, *Idee przewodnie metodyki aktywizującej*, w: *Metody aktywizujące w katechezie*, red. Z. Barciński, J. Wójcik, Lublin 1998, s. 153.

⁴⁵ Por. tamże, s. 172-176.

ks. Stanisław Łabendowicz

Metody ukierunkowane na dialog

Podczas katechezy człowiek ma wejść w kontakt z Bogiem. Powinien odkryć Jego obecność, Jego działanie w sobie i w innych uczestnikach katechezy. Razem z innymi ma zgłębiać Jego orędzie, nasycić się Jego prawdą, pozwalać przeniknąć się Jego światłu.

Dlatego to w duchu właściwej dydaktyki katecheza nie może być monologiem. Wykład musi być w niej sprowadzony do minimum. W jego miejsce trzeba wprowadzać dialog, wzajemną komunikację¹. Właściwą drogą do takiego dialogu jest dialogowa katecheza².

¹ Por. W. Kubik, *Zarys dydaktyki katechetycznej*, Kraków 1990, s. 99.

² Por. A. Potocki, *Spółeczna formacja katechetów*, w: *Katecheta i katecheza w polskiej szkole*, red. K. Misiaszek i A. Potocki, Warszawa 1995, s. 145.

Katecheta nie może traktować katechizowanych niejako „z góry”, czynić ich biernymi słuchaczami. Powinien szukać takich metod pracy, które prowadziłyby do rozmowy, wzajemnego dzielenia się wiarą, które uczyłyby stawiać pytania wyrastające z życia i pozwoliły wspólnie szukać na nie odpowiedzi³. Do takich metod możemy zaliczyć metody: problemową, dyskusyj i pogadanki.

1. Metoda problemowa

Współczesny system szkolny ogromne nadzieje wiąże z rozwijaniem samodzielnego myślenia uczniów poprzez rozwiązywanie problemów. W związku z tym jako główne zadanie nauczyciela, organizującego proces nauczania, stawia się takie kierowanie procesem uczenia się, aby uczniowie sami dostrzegali problemy w otaczającym ich świecie oraz aby chcieli dobrowolnie decydować się na ich rozwiązywanie. Nauczyciel powinien niejako otwierać uczniów na istniejące problemy i odsyłać ich do źródeł pisanych czy też do podejmowania doświadczeń, które dostarcza im odpowiedniego materiału rzeczowego potrzebnego do rozwiązywania problemów. Nauczyciel winien inspirować pracę odkrywczą, kierować samodzielnym rozwiązywaniem problemów, nie powinien natomiast wykonywać pracy za uczniów. Po odkryciu potrzebnych przesłanek uczniowie mają przystąpić do słownego formułowania rozwiązywania problemu. Nie mogą jednak na tym poprzestać, lecz powinni starać się dostrzec sytuacje praktyczne, w których można zastosować, wcielić w czyn odkryte rozwiązania⁴.

Sytuacja problemowa na katechezie może zaistnieć spontanicznie, albo stara się ją wytworzyć sam katecheta. Nie może ona pobudzić w uczniach powątpienia w prawdę wiary, a poszukiwaniu odpowiedzi winien towarzyszyć spokój i szacunek. Nie znaczy to jednak, że nie można podejmować trudnych problemów wiary. Trzeba jedynie jasno akcentować, że prawdy wiary stanowią innego rodzaju tajemnicę niż tajemnice świata widzialnego. Tajemnice, przed którymi staje nauka, po dojściu do rozwiązania, przestają być tajemnicą, stają się wiedzą. Natomiast tajemnica wiary, choć odkryje się jej sens, nie przestaje być tajemnicą i wymaga aktu wiary. Stąd nauczanie problemowe w nauczaniu religii najlepiej wiązać, np. ze zdobywaniem nowych umiejętności, określonych postaw, czy w ogóle z problemami moralno-etycznymi, aby uczyć przemyślanej oceny moralnej, dochodzenia do słusznych wartości, odkrywania sensu życia ludzkiego i poprawnego kształtowania własnego sumienia⁵.

Podczas szukania dróg prowadzących do rozwiązania problemu należy odwoływać się do Pisma Świętego. Można także korzystać z pism Ojców Kościoła, dokumentów soborowych, ksiąg liturgicznych, ksiąg religijnych i czasopism. Końcowym krokiem katechezy prowadzonej metodą problemową powinna być modlitwa, w której uczniowie mogą wyrażać wdzięczność za poznanie prawdy, jak i prosić o pomoc przy wprowadzaniu jej w życie⁶.

Poprzez nauczanie problemowe dąży się do rozbudzenia aktywnej postawy uczniów, do wyzwolenia w nich samodzielnego myślenia, postawy

³ Por. W. Kubik, jw.

⁴ Por. W. Kubik, *Zasadnicze akcenty dydaktyczne*, w: *Podręcznik metodyczny do Katechizmu Religii Katolickiej*, red. J. Charytański i W. Kubik, cz. III, Warszawa 1980, s. 24.

⁵ Por. W. Kubik, *Katecheza metodą problemową*, w: *Katechizacja różnymi metodami*, red. M. Majewski, Kraków 1994, s. 145.

⁶ Por. tamże, s. 146-147.

twórczej, zaangażowanej⁷. Metoda problemowa uczy właściwego zachowania się w różnych sytuacjach, rozwiązywania sytuacji problemowych, z którymi katechizowany spotyka się po katechezie⁸. Istnieje zbieżność pomiędzy tym, co chcemy osiągnąć poprzez nadanie katechezom struktury dialogu a efektami nauczania problemowego. W obu wypadkach chodzi o zdynamizowanie podejmowanego procesu i stworzenie warunków dla wielostronnej aktywności uczniów⁹. Wprowadzenie do katechez problemowego toku nauczania jest wartościowym środkiem wychowania katechizowanych na ludzi świadomych istotnych chrześcijańskich problemów¹⁰. Jest więc uzasadnione by tę metodę stosować w katechezie.

2. Metoda dyskusji

Wśród metod prowadzenia katechez szczególne miejsce zajmuje dialog, czyli rozmowa, dyskusja¹¹. Jest ona wyższym stopniem pogadanki¹². Istota dyskusji polega na wymianie poglądów na określony temat. Warunkiem więc skutecznego posługiwania się nią w pracy dydaktycznej jest uprzednie przygotowanie uczniów do wymiany myśli. Przygotowanie to polega przede wszystkim na wyposażeniu dzieci i młodzieży w wiadomości niezbędne do prowadzenia dyskusji¹³.

Metoda ta wymaga od uczniów większej samodzielności w stawianiu i rozwiązywaniu problemów, umiejętności wyczerpującego i jasnego formułowania własnych poglądów¹⁴. Dialog jest żywą formą wciągania wszystkich w krąg spraw diskutowanych. Katecheza staje się szczerą rozmową o sprawach zbawienia. Dyskusja pozwala katechecie lepiej rozpoznać prawdziwe oblicze katechizowanych¹⁵. Wymaga jednak od katechety umiejętności prowadzenia dyskusji. Trzeba grupę katechetyczną przygotować do dyskusji i nauczyć ją tej sztuki. Ale, aby podolać temu zadaniu, „trzeba być (...) człowiekiem dialogu i do tego dialogu wychowywać uczniów”¹⁶. Tak więc katecheta, aby mógł wychować uczniów do dialogu, sam musi być człowiekiem otwartym na dialog.

Podczas dyskusji należy się trzymać pewnych zasad:

- zanim podejmie się dyskusję nad jakąś opinią, sądem czy poglądem domagać się należy, aby ten, kto go wypowiedział, najpierw jasno i dokładnie powiedział o co chodzi, aby sprecyzował swoje stanowisko;
- jeśli ktoś jest przy głosie, to nie należy mu przerywać. Gdyby zaszła potrzeba zapytania go o coś, to należy poczekać aż skończy;
- należy zabraniać głośnego myślenia¹⁷.

⁷ Por. tamże, s. 147.

⁸ Por. S. Łabendowicz, *Formacja katechetów w dokumentach Kościoła i literaturze katechetyczno-dydaktycznej po Soborze Watykańskim II*, Lublin-Radom 1994, s. 204.

⁹ Por. R. Lis, *Zagadnienia z katechetyki formalnej*, Lublin 1991, s. 45.

¹⁰ Por. tamże, s. 46.

¹¹ Por. F. Kamecki, *Przygotowanie katechezy dyskusyjnej*, „Katecheta”. 16 (1972) nr 2, s. 69.

¹² Por. W. Kubik, *Zarys dydaktyki...*, s. 260.

¹³ Por. Cz. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1973, s. 176.

¹⁴ Por. W. Okoń, *Zarys dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1963, s. 141.

¹⁵ Por. Kamecki, jw., s. 69-70.

¹⁶ R. Lis, jw., s. 50.

¹⁷ Por. tamże.

Dyskusja jest interesującą formą przeprowadzenia katechezy, umożliwia aktywność grupy, wpływa na postawy i poglądy¹⁸. Ponadto spełnia w procesie dydaktycznym wiele funkcji, np.:

- pozwala wzbogacić znany już uczniom materiał o nowe elementy;
- umożliwia porządkowanie przyswojonych wiadomości;
- utrwała przekazaną wiedzę;
- rozwija w uczniach umiejętność samodzielnego formułowania dłuższych wypowiedzi;
- uczy społecznego współżycia¹⁹.

Podsumowując, należy stwierdzić, że dyskusja jest ważną metodą katechetyczną. Pozwala katechecie lepiej poznać młodzież. Wymaga jednak od niego wiele wysiłku. Dla młodzieży natomiast jest o tyle cenną metodą, że pozwala jej brać aktywny udział w katechezie, a nie pozostawać jedynie biernym słuchaczem.

3. Metoda pogadanki

Pogadanka należy do najstarszych metod pracy dydaktycznej. Po mistrzowsku posługiwał się nią Sokrates i od jego nazwiska wywodzi się też określenie „pogadanka sokratyczna”²⁰. Pogadanka polega na luźnej rozmowie katechety z uczestnikami katechezy przy czym katecheta jest osobą kierującą, niejako reżyserem spotkania katechetycznego²¹. Prowadzący zna cel i konsekwentnie zmierza do jego

osiągnięcia, korygując rozmowę pytaniami zbliżającymi do odkrycia prawdy centralnej dla danej jednostki²². Swobodna pogadanka umożliwia młodzieży czynne włączenie się w katechezę przez dzielenie się własnym doświadczeniem, wysuwanie swoich postulatów i rozwiązań²³.

Pogadanka katechetyczna może służyć:

- przygotowaniu uczniów do pracy,
- zapoznaniu z nowym materiałem,
- systematyzowaniu i utrwalaniu wiadomości,
- bieżącej kontroli stopnia opanowania materiału przez uczniów²⁴.

Biorąc pod uwagę zadania pogadanki katechetycznej, możemy wyróżnić następujące jej rodzaje:

- pogadankę wstępną, która przygotowuje katechizowanych do podjęcia tematu, uświadamia cel pracy i sposób jej wykonania;
- pogadankę służącą wprowadzeniu nowego materiału, stanowiącą zasadniczą część katechezy;
- pogadankę syntetyzującą, w której dokonuje się podsumowania, utrwalenia materiału;
- pogadankę kontrolną²⁵.

Ze względu na złożoną rzeczywistość katechetyczną należy stosować w pogadance elementy innych metod, np. wprowadzić problem, aktualne wydarzenie, opowiadanie, obraz, środki audiowizualne. Można również połączyć pogadankę z analizą tekstu²⁶.

¹⁸ Por. F. Kamecki, jw., s. 70.

¹⁹ Por. R. Lis, jw., s. 49-50.

²⁰ Cz. Kupisiewicz, jw., s. 175.

²¹ Por. A. Zając, *Zagadnienia metody w dzisiejszej katechezie młodzieży*, „Katecheta” 25 (1981), nr 1 s. 30.

²² Por. Cz. Kupisiewicz, jw.

²³ Por. A. Zając, jw.

²⁴ Por. B. Młynarska, *Zastosowanie pogadanki religijnej w katechezie*, w: *Katechizacja różnymi metodami*, red. M. Majewski, Kraków 1994, s. 180.

²⁵ Por. Cz. Kupisiewicz, jw. s., 176.

²⁶ Por. H. Wrońska, *Katecheza jako pogadanka religijna*, w: *Katechizacja różnymi metodami...*, s. 172.

Aby pogadanka miała przebieg planowy, pytania muszą odpowiadać pewnym wymaganiom metodycznym²⁷. Powinny być one jasne, zrozumiałe, jednoznaczne. Powinny rozwijać myślenie uczniów, zmuszać ich do wysiłku intelektualnego, pomagać w uporządkowaniu treści. Pytania powinny być skierowane do wszystkich uczestników katechezy, a nie do pojedynczych uczniów. Należy również dać uczniom odpowiednią ilość czasu do zastanowienia się, aby spokojnie mogli dojść do poprawnej odpowiedzi²⁸.

Pogadanka jest metodą angażującą katechizowanych do nowych poszukiwań, pozwalającą nie tylko

pogłębiać i uporządkować treść, ale równocześnie pomagając rozwijać dialog z Bogiem i zbliżać ludzi do siebie. Może być stosowana zarówno w pracy z dziećmi jak i młodzieżą²⁹.

Metody nauczania, zawierające w sobie dialog, przyczyniają się do aktywizowania grupy katechetycznej, pobudzają do myślenia, wyciągania wniosków, co przyczynia się do lepszego przyswojenia prawd wiary i realizowania ich w życiu. Od katechety natomiast wymagają one większego wysiłku aniżeli metody podające. Tego rodzaju formy prowadzenia katechezy są interesujące i należy je stosować w katechezie.

²⁷ Por. tamże, s. 174.

²⁸ Por. R. Lis, jw., s. 59.

²⁹ Por. H. Wrońska, jw., s. 175.